

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
KAPGEM
KAMU POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ

TÜRKİYE MADDİ KÜLTÜR ENVANTERİ POLİTİKA RAPORU

Editör
Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK

Hazırlayanlar
Dr. Öğr. Üyesi Bedirhan KARAKULAK
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin BOZKURT ÖZYALÇIN
Doç. Dr. Utku AYBUDAK
Prof. Dr. Barış SARIKÖSE
Doç. Dr. Evrim ÇAĞLAYAN
Arş. Gör. Beyza YILMAZ SÖNMEZ

KAPGEM-10
26.12.2025

GİRİŞ

Bu raporun temel amacı, Türkiye’de somut (maddi) kültürel mirasın envanterlenmesi ve yönetimi alanında uzun süredir devam eden kurumsal dağınıklığı, veri bütünlüğü eksikliğini ve dijitalleşme yetersizliklerini ortaya koymak; bu sorunlara yönelik olarak ulusal ölçekte, bütünlük ve dijital bir Türkiye Somut Kültür Envanteri modeli önermektir. Çalışma, kültürel mirası yalnızca korunması gereken tarihî bir unsur olarak değil; kamu yönetimi, kamusal bellek, kültür politikaları ve dijital kamu hizmetleriyle doğrudan ilişkili stratejik bir kamu politikası alanı olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda rapor, kültür varlıklarına ilişkin güvenilir, standartlaştırılmış ve erişilebilir bir bilgi altyapısının oluşturulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Rapor, Türkiye sınırları içinde yer alan somut kültürel miras unsurlarını merkeze almakta; kültür varlıklarının tespiti, belgelenmesi, sınıflandırılması ve dijital ortama aktarılmasına ilişkin mevcut kurumsal yapıları ve uygulamaları incelemektedir. Çalışma kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve bağlı birimlerin yanı sıra yerel yönetimler, koruma kurulları, üniversiteler ve ilgili diğer kamu kurumları tarafından üretilen envanter verileri ele alınmakta; ulusal ölçekte bütüncül bir kültür envanterinin bulunmayışının yol açtığı yapısal sorunlar tartışılmaktadır. Rapor, somut olmayan kültürel miras alanına doğrudan odaklanmamakla birlikte, önerilen modelin ilerleyen aşamalarda bu alanı da kapsayabilecek genişletilebilir bir çerçeve sunduğunu belirtmektedir.

Rapor, nitel bir politika analizi yaklaşımı benimsemektedir. Bu kapsamda öncelikle Türkiye’de kültürel miras envanterine ilişkin mevcut yasal ve kurumsal yapı incelenmiş; kamu kurumlarının resmî internet siteleri, istatistik tabloları ve yayımlanmış raporları temel veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Ayrıca, yerel ve ulusal ölçekte gerçekleştirilmiş kültürel envanter projeleri, akademik çalışmalar ve uluslararası kuruluşların (UNESCO, OECD) politika belgeleri analiz edilmiştir. Çalışmada, Karabük ili özelinde sunulan örnek tablolar ve sahadaki isimlendirme farklılıklarını gösteren görsel örnekler aracılığıyla, mevcut sistemdeki veri tutarsızlıkları ve standart eksiklikleri somut biçimde ortaya konulmuştur.

Bu rapor, Türkiye’deki tüm somut kültürel varlıkların ayrıntılı bir listesini çıkarmayı amaçlamamakta; mevcut envanter sistemlerinin yapısal sorunlarını analiz etmeye ve politika düzeyinde bir model önermeye odaklanmaktadır.

KÜLTÜR ENVANTERİ OLUŞTURULMASININ GEREKÇESİ VE ÖNERİLEN MODELİN ÖZGÜN YANLARI

Kültür Envanteri Oluşturulmasının Gerekçesi

Aşağıda sıralanan gerekçelerin ayrıntılı analizleri ve açıklamaları politika kitabında kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. Bu politika özeti kapsamında gerekçeler, karar alıcılara hızlı bir çerçeve sunmak amacıyla başlıklar halinde sunulmaktadır.

1. Kurumlar Arasında Bilgi Birliği Bulunmaması
2. Mevcut Dijital Platformların Turizm Odaklı ve Sınırlı Kalması
3. Envanter Eksikliğinin Kültürel Mirası Koruma Süreçlerini Zayıflatması
4. Araştırmacılar İçin Güvenilir ve Tekil Bir Veri Kaynağı Bulunmaması
5. Envanter Eksikliğinin Turizm Potansiyelini Sınırlaması
6. Dijitalleşme Çağında Yetersiz İçerik ve Teknolojik Eksiklikler

Önerilen Modelin Özgün Yanları

Aşağıda yer alan özgün niteliklerin ayrıntılı açıklamaları ve kuramsal gerekçeleri, raporun tam metninde ve politika kitabında kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. Bu politika özeti kapsamında özgünlükler, modelin ayırt edici yönlerini özetlemek amacıyla başlıklar halinde sunulmaktadır.

1. Ulusal Ölçekte ve Bütünleşik Bir Envanterleme Yaklaşımı
2. Kayıt Altına Alma Sürecinin Kamu Yönetimi Teşkilatına Dayandırılması
3. Web 2.0 Tabanlı Katılımcı ve Dinamik Bir Yapı
4. Potansiyel Olarak Ulus-ötesi Bir Kapsama Açılabilme
5. Çok Paydaşlı Bilimsel Kurul Yapısı

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE MODELİN KAPSAMI

Bu rapor, Türkiye'deki somut kültürel mirasın tekil, dağınık ve çoğu zaman tutarsız biçimde kayıt altına alındığı mevcut yapının yerine, ulusal ölçekte, bütünleşik ve dijital bir Türkiye Somut Kültür Envanteri oluşturulmasını önermektedir. Önerilen model, Türkiye sınırları içinde yer alan tüm somut kültür varlıklarının; kimlik bilgileri, konumları, tarihçeleri, mimari ve sanatsal özellikleri, mülkiyet durumları ve güncel koruma durumlarıyla birlikte tek bir dijital platformda toplanmasını esas almaktadır.

Model kapsamında oluşturulacak envanterin, tamamen dijital, web tabanlı ve mobil uyumlu olması; kamuoyuna açık biçimde erişilebilir kılınması ve en az Türkçe–İngilizce olmak üzere çok dilli bir yapıda tasarlanması öngörülmektedir. Platform, kullanıcıların kültür varlıklarına metin tabanlı arama, gelişmiş filtreleme ve harita tabanlı gezinme yoluyla erişebilmesine imkân verecek; dönem, yapı türü, sanat unsuru ve coğrafi konum gibi ölçütlere göre sorgulama yapılmasını sağlayacaktır.

Envanter yalnızca metinsel ve istatistiksel verilerle sınırlı tutulmayacak; her kültür varlığı için yüksek çözünürlüklü fotoğraflar, video kayıtları, gerektiğinde 3D görselleştirmeler ve QR kod entegrasyonlarıyla zenginleştirilmiş kapsamlı bir görsel arşiv oluşturulacaktır. Bu doğrultuda, uzman ekiplerden oluşan mobil saha birimleri aracılığıyla kültür varlıklarının sistematik biçimde belgelenmesi ve dijital ortama aktarılması planlanmaktadır.

Model, envanter üretimini merkezi bir kamu koordinasyonu altında yürütmeyi esas almakta; üniversiteler, kamu kurumları ve alan uzmanlarının denetimli biçimde katkı sunabildiği, bilimsel kurullar tarafından kontrol edilen bir yönetim yapısı öngörmektedir. Böylece hem verilerin güvenilirliği ve güncelliği sağlanacak hem de kültürel miras alanında ortak bir dil ve standart oluşturulacaktır.

Önerilen çözüm, kültürel mirasın korunması ve belgelenmesinin ötesinde; afetler, restorasyon süreçleri ve uzun vadeli kültür politikaları için referans niteliği taşıyan kalıcı bir dijital altyapı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle model, kültürel mirası yalnızca geçmişin bir unsuru olarak değil, geleceğe yönelik stratejik bir kamu kaynağı olarak ele alan bütüncül bir politika çerçevesi sunmaktadır.

MODEL İŞLEM BASAMAKLARI

1) Kamu Yönetimi Teşkilatındaki Konumunun Tespiti

Öneri: Türkiye Somut Kültür Envanteri çalışmasının kurumsal sürdürülebilirliği ve bürokratik engellere takılmadan ilerleyebilmesi için modelin Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılandırılması gerekmektedir. Kültürel mirasın çok disiplinli yapısı, farklı bakanlıklar ve kurumlar arasında güçlü bir koordinasyon ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı özel bir birim veya üst kurul karar alma süreçlerinde hız, kurumlar arası eşgüdüm, stratejik yönlendirme ve kaynak tahsisi açısından kritik bir rol oynayacaktır.

2) Paydaşların Tespiti ve Teşkilat Yönetim Planı/Yapısının Oluşturulması Yetkilerin Belirlenmesi ve Mevzuatın Oluşturulması

Öneri: Türkiye Somut Kültür Envanteri'nin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi için çalışmanın hem kurumsal hem toplumsal düzeyde geniş bir paydaş ağına dayanması zorunludur. Bu kapsamda, kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, meslek örgütleri, ilgili STK'lar ve özel sektör temsilcilerinin dahil edildiği kapsayıcı bir paydaş haritası oluşturulmalıdır. Paydaşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve stratejik yönlendirme yapmak üzere, Cumhurbaşkanlığı nezdinde işleyen bir Danışma Meclisi kurulması önerilmektedir. Bu meclis, hem politika üretim süreçlerinde ortak akıl mekanizması işleterek hem de saha uygulamalarında görev alacak uzman ekiplerin yetkilendirilmesi, yönlendirilmesi ve denetlenmesinde temel rol oynayacaktır.

Sahada çalışacak uzmanların- arkeologlar, sanat tarihçileri, tarihçiler, mimarlar, veri uzmanları ve diğer ilgili disiplinlerden ekipler- görev tanımları açık biçimde belirlenmelidir. İlgili mevzuat güncellenerek bürokratik işlem yükü azaltılmalı, izin süreçleri hızlandırılmalı ve kurumlar arası geçişler kolaylaştırılmalıdır. Yetki ve sorumluluk alanlarının netleştirilmesi, verinin toplanması, korunması ve dijital platforma aktarılması süreçlerinde ortaya çıkabilecek kurumsal çatışmaları önleyecektir.

Bu kapsamlı paydaş yapısı, kültürel miras alanındaki mevcut dağınıklığı gidererek; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TÜBA, DİB, TTK, TDK, üniversiteler, belediyeler, kent konseyleri, meslek odaları ve ilgili STK'ların ortak bir yönetim modeli altında buluşmasını sağlayacaktır. Böylelikle önerilen envanter çalışması, kurumsal sahipliği güçlü, sürdürülebilir, çok disiplinli ve katılımcı bir yapıya kavuşacaktır.

3) Somut Kültür Envanterine Yönelik Mevcutta Var Olan Materyalin "Gönüllü" Paylaşımı Üzerine Ulusal Çağrıya Çıkılması Toplanması ve Seçilmesi

Öneri: Somut kültür envanterinin oluşturulmasında ilk adımlardan biri, Türkiye genelinde bireylerin, araştırmacıların, kurumların ve koleksiyon sahiplerinin ellerinde bulunan görsel, yazılı veya sözlü materyalin gönüllü paylaşımına yönelik ulusal bir çağrı yapılmasıdır. Bu çağrı, hem tarihî eserlerin mevcut durumuna dair geniş bir veri tabanı oluşturulmasına katkı sağlayacak hem de geçmiş dönemlerde kayıt altına alınmış ancak zamanla unutulmuş, kaybolmuş veya erişimi zorlaşmış materyallerin gün yüzüne çıkmasına imkân tanıyacaktır.

Gönüllü paylaşım çağrısının stratejik bir diğer faydası, doğal afetler, savaşlar, kaçakçılık, restorasyon hataları veya ihmaller nedeniyle tahrip olmuş ya da tamamen yok olmuş eserlerin eski durumlarını belgeleyen fotoğraf, video, plan ve çizimlere ulaşma fırsatı yaratmasıdır. Bu belgeler, hem kültürel mirasın yeniden inşasında rehber niteliği taşıyacak hem de ulusal dijital envanterin tarihsel bütünlüğünü güçlendirecektir.

Bu sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için, gönüllülerin paylaşacağı materyalin telif, izin ve doğrulama süreçleri açıkça belirtilmeli; içeriklerin akademik editörler tarafından kontrol edilerek veri tabanına dahil edilmesini sağlayacak bir seçim ve doğrulama mekanizması kurulmalıdır. Kampanya; medya, üniversiteler, belediyeler ve STK'larla iş birliği içinde yürütülerek toplumda geniş bir farkındalık oluşturmalı ve kültürel mirasın korunmasında toplumsal sahiplenmeyi artırmalıdır.

Bu işlemlere ilave olarak bugüne kadar yapılmış olan bölgesel envanter çalışmalarının sahip olduğu verilerin uygun olanları da ortak platforma aktarılabilir.

4) Bütçenin Belirlenmesi

5) Dijital Altyapının Oluşturulması

5.1) İhtiyaç duyulan dijital alanın tespiti

5.2) İhtiyaç duyulacak donanımın tespit ve tedariki

5.3) İnternet Sitesi ve Telefon Uygulaması Yazılımının Oluşturulması

6) Veri tabanını oluşturacak ve veri girişi yapacak uzmanların belirlenmesi

6.1) Metin yazarlarının belirlenmesi (Arkeoloji, Sanat Tarihi, Tarih gibi alandaki akademisyenlerin ve uzmanların tespiti)

6.2) Görsel materyali oluşturacak ekibin veya ekiplerin belirlenmesi

7) Veri tabanına girilecek metinlerin ve görsel materyalin kontrolünü gerçekleştirecek editör kurulunun belirlenmesi ve editöryal yazım ölçüt kurallarının tespiti.

8) Veri tabanına giriş yapacak uzmanları teşvik edecek yöntemin belirlenmesi

Öneri: Veri tabanına düzenli ve nitelikli içerik girişi yapacak uzmanların motivasyonunu artırmak için çok boyutlu bir teşvik mekanizması kurulmalıdır. Öncelikle, kültürel miras unsurlarına ilişkin hazırlanan metinlerin akademik teşvik sistemi içinde puanlandırılması önerilmektedir. Böylece üniversite mensupları için veri girişi, bilimsel faaliyet olarak tanımlanacak ve kariyer gelişimine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Akademik teşvikin yanı sıra, bağımsız araştırmacılar, sahada görev yapan uzmanlar, mimarlar, arkeologlar, sanat tarihçileri ve teknik ekipler için maddi teşvik modelleri geliştirilmelidir. Bu kapsamda, girilen veri miktarı, içeriğin niteliği ve doğruluğu, görsel materyalin kapsamı gibi kriterlere göre derecelendirilmiş bir ödeme sistemi tasarlanabilir.

Buna ek olarak, projeye katkıda bulunan uzmanların görünürlüğünü artırmak amacıyla, dijital platformda uzman profilleri oluşturulması ve her içerikte ilgili uzman(lar)ın adının belirtilmesi, gönüllü katkı sağlayanlar için önemli bir motivasyon unsuru olacaktır. Ayrıca yılın belirli dönemlerinde en fazla katkı sunan uzmanlara yönelik teşekkür listeleri, sertifikasyon programları veya ödüller verilmesi, katılımın sürekliliğini destekleyecektir.

9) *Modelin uygulanmaya başlanması.*

SONUÇ

Türkiye’de somut kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve yönetilmesi, mevcut kurumsal ve dijital altyapı ile sürdürülebilir biçimde yürütülememektedir. Bu raporda önerilen Türkiye Somut Kültür Envanteri modeli, kültürel mirasa ilişkin dağınık ve tutarsız bilgileri tek bir dijital platformda bütünleştirerek, kamu yönetimi, bilimsel araştırma ve toplumsal erişim açısından kalıcı bir çözüm sunmaktadır. Model, kültürel mirası yalnızca geçmişin korunması gereken bir unsur olarak değil; gelecek kuşaklara aktarılması gereken stratejik bir kamu değeri olarak ele almakta ve bu doğrultuda ulusal ölçekte güçlü, sürdürülebilir ve uygulanabilir bir politika çerçevesi önermektedir.